

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

PhDr. Marta Hanečáková, PhD.

Živá knižnica

Multikultúrna výchova v praxi

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Prešov

2012

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: PhDr. Marta Hanečáková, PhD.

Kontakt na autora: Centrum voľného času, Farbiarska 35, 064 01 Stará Ľubovňa,
martah13@centrum.sk

Názov OPS/OSO: Živá knižnica. Multikultúrna výchova v praxi

Rok vytvorenia OPS/OSO: 2012

Odborné stanovisko vypracoval: PhDr. Margita Pinčáková

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe / osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov. Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

Multikultúrna výchova, Multikultúrne kompetencie, Živá knižnica, Knihovník, Čitateľ, Plánovanie, Námety

Anotácia

Práca *Živá knižnica* reaguje na potrebu multikultúrnej výchovy žiakov a ich prípravu pre život. Je zhrnutím metodických postupov potrebných pre pedagóga pri projektovaní *Živej knižnice* v rámci edukačného procesu na škole alebo v školskom zariadení. Obsah práce približuje pedagógom význam multikultúrnej výchovy ako prierezovej témy v edukačnom procese. Ozrejmuje jednotlivé kroky plánovania a prípravy *Živej knižnice*, ktoré sú potrebné pre jej realizáciu. V spracovaných metodických poznámkach sú zakomponované metodické postupy, odporúčania, poznatky a osobné skúsenosti z praxe.

OBSAH

Úvod	5
1 MULTIKUTÚRNA VÝCHOVA	6
1.1 Pojem a ciele multikultúrnej výchovy	7
1.2 Multikultúrna výchova ako prierezová téma	9
1.3 Multikultúrne kompetencie.....	10
2 ŽIVÁ KNIŽNICA	12
2.1 Živá knižnica - história	12
2.2 Metóda Živej knižnice	13
3 ORGANIZÁCIA ŽIVEJ KNIŽNICE	16
3.1 Plánovanie Živej knižnice	16
3.2 Témy Živej knižnice	27
ZÁVER	29
Zoznam bibliografických zdrojov	30
Zoznam obrázkov.....	31
Príloha	32

Úvod

Práca „*Živá knižnica*“ upriamuje svoju pozornosť na inovatívnu metodiku, prostredníctvom ktorej môžeme priblížiť problematiku multikultúrnej edukácie v školách a školských zariadeniach. Otvorením hraníc a pracovných príležitosti v Európskej únii narastá počet ľudí, ktorí cestujú, študujú a pracujú v zahraničí. Vytvárajú sa príležitosti pre dlhodobý pobyt v zahraničí súvisiaci so štúdiom, výskumom, prácou. Prostredníctvom medzinárodnej mobility sú ľudia denne vystavení stretu s inou kultúrou, príslušníkmi iných národov, národnosti či etnických skupín. Príprava žiakov na stret s inými kultúrami a poznávanie osobitostí jednotlivých kultúr je veľmi dôležitá pre vytvorenie kladného postoja k národom, etnikám i národnostným menšinám z dôvodu predchádzania medzinárodných konfliktov, nevráživosti a utlačania národnostných menšín.

Poslaním školy a školských zariadení je pripraviť žiaka na život. Z našej praxe považujeme využívanie *Živých knižníc* za jednu z veľmi zaujímavých metód na podporu multikultúrnej výchovy ako prierezovej témy v rámci humanitných a spoločensko-vedných vyučovacích predmetov, ale aj ako činnosť v rámci mimoškolských aktivít.

Neoddeliteľnú súčasť práce tvoria osobné, v praxi overené metodické poznámky a odporúčania pre organizátorov *Živej knižnice*, zdôrazňujúce potrebu multikultúrnej výchovy v oblasti prekonávania predsudkov a stereotypov, diskriminácie, ľudských práv a práv národnostných menšín prostredníctvom efektívnych vyučovacích a výchovných metód.

Práca je určená pre učiteľov a vychovávateľov, ktorí sa venujú multikultúrnej výchove na základných, stredných školách a v školských zariadeniach. Tieto výchovno-vzdelávacie inštitúcie aplikujú prvky multikultúrnej výchovy v edukačnom procese vo forme prierezovej témy. *Živá knižnica* je súčasne výzvou pre školy a školské zariadenia ako netradične oživiť a vzbudiť záujem žiakov o životné príbehy „Knihy“, prostredníctvom ktorej sa učia tolerancii, pochopeniu a akceptácii iných kultúr. Prax preukazuje, že multikultúrna výchova sa dá u žiakov budovať prostredníctvom rôznych výchovno-vzdelávacích metód, no najlepšou metódou je priamy osobný kontakt s ľuďmi, ktorí majú určitú skúsenosť s danou problematikou.

Pre zorganizovanie tejto metódy je dôležitým činiteľom prístup pedagógov, ktorí sa rozhodnú zrealizovať *Živú knižnicu* a vedenia školy či školského zariadenia voči inovatívnym formám výchovy a vzdelávania. Odráža sa tu jeho kreativita, organizačné schopnosti, pedagogické majstrovstvo a participácia samotných učiacich.

1 MULTIKULTÚRNA VÝCHOVA

Slovensko prechádza za posledné roky zložitými zmenami súvisiacimi s postupujúcou svetovou globalizáciou. Pri ceste za prácou, štúdiom, či turistikou majú občania možnosť stretávať sa s inakosťou na každom kroku. Na našinca, ktorý sa prvýkrát ocitne v cudzine, pôsobia mnohé faktory, ktoré môžu byť pozitívne i negatívne. Častejšie sa dostáva do kontaktu s príslušníkmi iných národov a kultúr. Schopnosť vzájomnej tolerancie, porozumenia a rešpektovania sa je kľúčová pre všetkých zúčastnených. Nepochopenie vedie k predsudkom, xenofóbii a diskriminácii. Preto je veľmi dôležité, aby sme dokázali pripraviť žiakov na stret s inakosťou, či predchádzali rôznym formám násilia a diskriminácie už počas ich vzdelávania a výchovy od najútlejšieho veku. Na Slovensku od nepamäti spolunažívajú príslušníci rôzneho národného, etnického, kultúrneho a náboženského pôvodu. Zaradenie multikultúrnej výchovy do obsahu vzdelávania má preto veľké opodstatnenie aj na Slovensku.

Poznávanie a rešpektovanie cudzích kultúr núti aj verejných činiteľov a vlády jednotlivých štátov Európskej únie prijať také opatrenia, ktoré pomáhajú pochopiť, akceptovať a tolerovať kultúrnu rôznorodosť a ľudské práva. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR v tejto súvislosti prijalo 8.2.2005 Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005 – 2014, v ktorom je zadefinované ako realizovať výchovu k ľudským právam. Ďalej v prijatom Zákone č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní, v §4 „Ciele výchovy a vzdelávania“ v bode b) sa hovorí o získavaní kultúrnych kompetencií, ktoré pedagógovia pretavujú do multikultúrnej výchovy na školách. Dôležitosť multikultúrnej výchovy potvrdzuje aj E. Mystrík (2000, s. 18), ktorý uvádza: „Multikultúrna výchova môže prispieť k premene konzervatívneho školského systému v smere jeho väčšej flexibilitnosti a jeho schopnosti adaptovať sa na potreby súčasného sveta“. Podľa E. Gallovej (a kol., 2009, s. 61) „Skúsenosti v zahraničí nám potvrdzujú, že stretnutia s inakosťou a odlišnosťou vyplývajúce z iných kultúrnych tradícií vplývajú pozitívne na schopnosti jednotlivcov, na ich chápanie tolerancie, či na ich osobné kvality ako sú jazykové schopnosti“. Potrebu a realizáciu multikultúrnej výchovy v praxi potvrdzujú každý rok Pedagogicko-organizačné pokyny, ktoré odporúčajú do školských vzdelávacích programov zapracovať témy súvisiace s multikultúrnou výchovou, výchovou v duchu humanizmu a so vzdelávaním v oblasti ľudských práv, práv dieťaťa, rodovej rovnosti, predchádzania všetkým formám diskriminácie, xenofóbie, antisemitizmu, intolerancie a rasizmu a v oblasti problematiky migrácie.

Vplyv rôznych kultúr a kontakt s príslušníkmi iných kultúr vo väčšej miere, ako to bolo doteraz ovplyvňuje všetkých, ktorí pripravujú žiakov na stret s týmito kultúrami. Je dôležité, aby žiaci ale aj dospelí boli na tieto výzvy pripravení a vyzbrojení multikultúrnymi kompetenciami, ktoré im môžu uľahčiť rozpoznať, rešpektovať a podporovať rôzne kultúrne prístupy vo svojom okolí.

Aj vďaka multikultúrnej výchove môžeme v mieri riešiť výzvy a konflikty pochádzajúce z multikultúrnej reality, v ktorej žijeme. Multikultúrnou výchovu môžeme chápať ako proces osvojovania si kľúčových multikultúrnych kompetencií, čiže vedomostí a informácií, schopností a postojov i zručností, ktoré súvisia s tým, že moderné spoločnosti sú odlišné v mnohých aspektoch a interakcia s inakosťou je pre tých, ktorí v týchto spoločnostiach žijú každodennou realitou. Znamená to neustále rozvíjať porozumenie a vcítenie sa do odlišností, uvedomovať si vlastné stereotypy a predsudky.

1.1 Pojem a ciele multikultúrnej výchovy

Odborná verejnosť na Slovensku, ktorá sa venuje vzdelávaniu a výchove žiakov, používa niekoľko pojmov pre multikultúrnu edukáciu ako napr. pojem interkultúrna výchova alebo interkultúrne vzdelávanie. Napríklad Ch.Barker (2004, s. 124) rozlišuje nielen pojmy multikulturalita, interkulturalita, ale aj pojem transkulturalita a každému z týchto pojmov dáva iný význam. Multikulturalita v jeho ponímaní znamená „rôznorodosť a existenciu niekoľkých kultúr vedľa seba, ale neimplikuje vzájomné vzťahy, kultúrne výmeny, spoluprácu a dialóg. Multikultúrnou môže byť každá spoločnosť, v ktorej koexistujú aspoň dve socio-kultúrne skupiny, ale zároveň v nej môže dochádzať k segregácii a diskriminácii. Oproti tomu termín interkulturalita (lat. inter = medzi) zahŕňa vzájomnosť, výmenu, dialóg odlišných socio-kultúrnych skupín. V interkultúrnej spoločnosti dochádza k medzikultúrnemu dialógu, k spolupráci, vzájomnému obohacovaniu sa. I. Kominarec hovorí, že „Transkulturalita predpokladá integráciu kultúr, pri ktorej sa kultúry navzájom prelínajú a to tak, že vo vzťahu k jednotlivej kultúre sú vonkajšie, ale utvárajú jej podobu“ (Kominarec, 2005, s. 27). Okrem týchto pojmov sa často stretávame s ďalším pojmom a to je kultúrna identita, je to komplexná predstava o vlastných kultúrnych zvláštnostiach a o svojom zaradení do určitého kultúrneho dedičstva. (Suchožová, Šandorová, 2007 s. 9). Viacerí českí a slovenskí autori uprednostňujú pojem multikultúrna výchova. Průcha (2001, s. 17) uvádza: „Systematická terminológia multikultúrnej výchovy nie je ani u nás, ani na medzinárodnej scéne ustálená či kodifikovaná“. Podľa Khuna (1999, s. 34) „...pojem multikultúrna výchova sa v slovenskej pedagogickej teórii objavil až začiatkom 90. rokov ako dôsledok novej spoločenskej situácie“. V zahraničnej vedeckej spoločnosti sa viac používa pojem interkultúrna výchova. Na začiatku zavádzania dokumentov pre multikultúrnu výchovu, kurikula a metodiky sa medzi týmito dvoma pojmami interkultúrna a multikultúrna výchova prakticky nerozlišovalo. Vo formálnom a neformálnom vzdelávaní a výchove sa u nás najčastejšie stretávame s pojmom multikultúrna výchova. Multikultúrna výchova sa stala súčasťou nášho výchovno-vzdelávacieho programu (Školský zákon, 2008, s. 6 písmeno j), ktorú učitelia aplikujú ako prierezovú tému v rámci svojich vyučovacích predmetov a vychovávatelia zaraďujú do svojich výchovných programov.

Čo môžeme nazývať multikultúrnou výchovou? Podľa Mistríka (2008 s. 18) multikultúrna resp. interkultúrna výchova je chápaná ako „systém výchovných cieľov a postupov, ktoré majú za cieľ podporovať pokojné spolunažívanie kultúr. V Pedagogickom slovníku termín interkultúrna (multikultúrna) výchova vyjadruje snahy prostredníctvom vzdelávacích programov vytvárať spôsobilosť ľudí chápať a rešpektovať iné kultúry než len svoju vlastnú. (Praha 1998, s. 152). Mistrík označuje pod pojmom multikultúrna výchova výchovu k medzikultúrnemu porozumeniu. Je to výchova, ktorá podporuje kultúrnu pluralitu a mierové spolunažívanie v tejto pluralite (Mistrík, 2000, s. 7). Význam multikultúrnej výchovy potvrdil aj Zákon 245/2008 Z. z. o výchove vzdelávaní, ktorý spustil reformu školstva na Slovensku a multikultúrna výchova sa stala plánovanou súčasťou obsahu vzdelávania, ako prierezová téma.

Cieľom multikultúrnej výchovy podľa Průchu (2001) je :

- pochopiť a dodržiavať základné ľudské práva a ochraňovať ľudskú dôstojnosť;
- podporovať rovnoprávnosť, rovnocennosť národov a medzinárodné spolužitie;
- formovať tolerantné postoje a akceptovať existenciu iných národov, etník, ktoré sa líšia kultúrou, náboženstvom, rasou alebo politickým presvedčením;
- podporovať kultúrnu a jazykovú rôznorodosť, rozvíjať pluralizmus kultúr a interkultúrnu kompetenciu;
- rozvíjať a podporovať interkultúrne vzťahy so zámerom zabráňovať vzniku rôznych foriem diskriminácie a interetnických konfliktov;
- zmierňovať, minimalizovať a odstraňovať prejavy náboženskej, kultúrnej a rasovej neznášanlivosti, rozvíjať vedomie národnej identity určovanej na základe jazyka, tradícií, náboženstva a kultúrneho dedičstva;
- posilniť pocity národnej súdržnosti a hrdosti a prehĺbiť etický vzťah k vlasti, reči, kultúre a dejinám;
- odstrániť negatívny šovinizmus, xenofóbiu, nekritický etnocentrizmus a kultúrny imperializmus, rasizmus, rasovú diskrimináciu, intoleranciu a agresivitu.

Multikultúrna výchova prispieva k vytváraniu rešpektujúcich vzťahov medzi rôznymi kultúrami tak, aby sme sa mohli vyhnúť negatívnym udalostiam, ku ktorým dochádza v multikultúrnych spoločnostiach, nie iba v majoritnej skupine, ale taktiež medzi menšinami. Multikultúrne vzdelávanie rozvíja konkrétne námety a integruje ich do globálnejších predstáv. Všeobecným cieľom multikultúrnej edukácie je podpora a upevňovanie vzájomných vzťahov medzi socio-kultúrnymi skupinami, predovšetkým medzi majoritou a minoritami (Interkultúrne vzdelávanie, 2005 s. 13 - 14).

Tak ako vo formálnom (povinnom školskom vzdelávaní), aj v neformálnom vzdelávaní (mimoškolskej výchove) má multikultúrna výchova nezastupiteľné miesto. „Prostredníctvom voľnočasových aktivít detí a mládež získavajú množstvo nových vedomostí, osvojujú si nové zručnosti, ktoré následne môžu uplatniť a využiť v ďalších sektoroch svojej sociálnej existencie“ (M. Krystoň, 2003, s. 42). E. Kratochvílová vo svojej publikácii Pedagogika voľného času (2007) zdôrazňuje úlohy multikultúrnej edukácie, ktoré vystupujú do popredia a vychádzajú z jej cieľov:

- „viesť k úcte voči kultúrnym tradíciám vlastnej krajiny, národa, spoločnosti, učiť rozumieť ich historickému významu a súčasnému zmyslu, vytvárať podmienky na ich poznávanie, zachovanie a udržiavanie v pamäti národa, spoločnosti – kontinuite generácií;
- podporovať zmysel pre porozumenie, toleranciu voči “inakosti“, voči iným rasám, národom, národnostiam, ich kultúre, jazyku, iným názorom, viesť k zblížovaniu a k ich poznávaniu ako príležitosti na obohatenie vlastnej osobnosti“.

Môžeme konštatovať, že multikultúrna výchova má nezastupiteľné miesto, a je jedno, či pôsobíme na žiaka vo vyučovacom procese alebo v rámci výchovy mimo vyučovania. Podstatné je, že nám ide o jeden spoločný cieľ - *aktívne pôsobenie na žiaka a vytvorenie možností pre formovanie jeho osobnosti*.

V tréningových materiáloch EÚ interkultúrne učenie označuje koncept toho ako spolu môžu ľudia odlišného pôvodu mierumilovne žiť, a zároveň proces, ktorý potrebujeme k vytvoreniu takejto spoločnosti. Vzťahuje sa k individuálnemu procesu získavania vedomostí, postojov alebo správania, ktoré sú spojené s interakciou s odlišnými kultúrami. (Intercultural Learning T-Kit. 2000, s. 17, voľný preklad).

V rámci formálneho vzdelávania sa v odbornej terminológii stretávame viacerými pojmami multikultúrnej výchovy ako napr. pojem multikultúrna, interkultúrna alebo transkultúrna výchova. V oblasti výchovy mimo vyučovania, neformálneho vzdelávania a výchovy na medzinárodnej úrovni práce s deťmi a mládežou, sa častejšie stretávame s termínom interkultúrneho učenia. Pre potreby *Živej knižnice* sme preto zvolili pojem multikultúrna výchova, ktorý korešponduje so Zákonom o výchove a vzdelávaní, prijatými dokumentmi vlády SR k implementácii multikultúrnej výchovy do praxe. Pojem multikultúrna výchova považujeme za výstižnejší. Je interdisciplinárny, netýka sa len pedagogiky, ale aj iných vedných oblastí - kulturológie, antropológie, sociológie, psychológie. Termíny multikultúrna a interkultúrna výchova budeme používať ako synonymá.

Na záver tejto časti konštatujeme, že akokoľvek pomenujeme multikultúrnú výchovu, stále sa jedná o ten istý náročný proces, ktorým človek prechádza aby pochopil odkiaľ pochádza, aké má korene, ale zároveň aby bol tolerantný voči ostatným a dokázal fungovať v rôznorodej spoločnosti. Tento proces môže zažívať v škole, mimo školy, v práci či doma.

1.2 Multikultúrna výchova ako prierezová téma

Požiadavka realizácie multikultúrnej výchovy aj na Slovensku bola premietnutá do dokumentov štátnej vzdelávacej politiky – do štátnych vzdelávacích programov. Svoje miesto multikultúrna výchova získava spustením reformy v školstve a prijatím Zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní. Multikultúrna výchova sa stáva plánovanou súčasťou výchovy a vzdelávania v prevažnej miere ako prierezová téma. Podľa A. Petrasovej a kol. (2010, s. 5) „prierezové témy odrážajú aktuálne problémy súčasnosti, sú určitým návodom na ich prevenciu a riešenie, ale zároveň slúžia aj na prehĺbenie základného učiva, zdôraznenie aplikačného charakteru, majú prispieť k tomu, aby si žiaci rozšírili rozhľad, osvojili si určité postoje, hodnoty, rozhodovanie. Prepájajú rôzne oblasti základného učiva, prispievajú ku komplexnosti vzdelávania žiakov a pozitívne ovplyvňujú proces utvárania a rozvíjania kľúčových kompetencií (spôsobilostí) žiakov“.

Cieľom prierezovej témy multikultúrna výchova je výchovné a vzdelávacie pôsobenie na žiakov zamerané na rozvoj poznania kultúr, či už tradičných, nových kultúr alebo subkultúr. Ďalším cieľom je akceptácia kultúrnej rozmanitosti ako spoločenskej reality a rozvoj tolerance, rešpektu a prosociálneho správania a konania vo vzťahu ku kultúrnej odlišnosti. Žiaci majú možnosť spoznávať svoju kultúru aj iné kultúry, históriu, zvyky a tradície ich predstaviteľov, rešpektujú tieto kultúry ako rovnocenné a dokážu s ich príslušníkmi konštruktívne komunikovať a spolupracovať.

Tak ako vo vzdelávacom procese jednotlivých predmetov, či vo výchovnom procese, očakávame výsledky dané učebnými osnovami. Aj od realizácie multikultúrnej výchovy ako prierezovej témy očakávame určité napredovanie vo vývine žiaka a špecifikáciu rozvoja psychických funkcií žiaka. Dôraz kladieme na poznávací spôsob učenia, čo v praxi znamená získavanie, spracovanie a interpretáciu informácií. Podľa Petrasovej (2010, s.8) „Všetci žiaci by mali aktivovať svoje kognitívne funkcie nie len preto, aby bola edukácia úspešnejšia, ale aby sa dokázali prispôsobiť technickým, sociálnym a kultúrnym zmenám. Ak sa majú žiaci prostredníctvom multikultúrnej výchovy učiť komunikovať, porozumieť druhým, porozumieť pravidlám a tomu, že druhý môže mať na určitú vec iný názor, porozumieť výrazu tváre a ďalším prejavom emócií, je potrebné, aby sme rozvíjali kognitívne funkcie“.

Na základe spracovaného výchovno-vzdelávacieho programu školy a školského zariadenia môžeme multikultúrnu výchovu začleniť do jednotlivých učebných predmetov alebo formou kurzov, prípadne samostatného voliteľného predmetu. Spravidla ju začleňujeme do humanitných a spoločenskovedných predmetov, ale jej jednotlivé prvky môžu byť v obsahovej a metodologickej rovine v prírodovedeckých predmetoch, vo výučbe materinského či cudzích jazykov. Na základe vhodných príkladov a vhodnej metodiky môžeme multikultúrnu výchovu rozvíjať vo všetkých predmetoch v rámci školského vyučovania i mimoškolskej výchovy.

Z toho nám vyplýva, že multikultúrna výchova je podľa Petrasovej :

- povinná súčasť vzdelávania;
- spôsob realizácie témy a časová dotácia v jednotlivých ročníkoch je v kompetencii učiteľa / školy;
- podmienkou efektívnosti multikultúrnej výchovy ako prierezovej témy je jej prepojenosť s obsahom konkrétnych vyučovacích predmetov;
- prínos multikultúrnej výchovy je zacielený na tri oblasti rozvoja žiaka:
 - a/ získavanie poznatkov / informácií o rôznych kultúrach
 - b/ rozvíjanie schopností / zručností orientovať sa v kultúrnej rozmanitosti sveta a využívať konštruktívny dialóg na obohatenie seba aj iných
 - c/ osvojovanie si postojov / hodnôt tolerancie, rešpektu a otvorenosti k odlišným kultúram a jednotlivcom
- okrem priblíženia sa ideálu multikultúrnej spoločnosti má tento pedagogický (edukačný) koncept za cieľ žiakom sprostredkovať poznanie nie iba vlastného kultúrneho kontextu, ale aj porozumenie odlišným kultúram; rozvíjať zmysel pre spravodlivosť, solidaritu a toleranciu, viesť ich k chápaniu a rešpektovaniu stále sa zvyšujúcich socio-kultúrnych rozmanitostí a umocňovať porozumenie k rôznym spôsobom života, mysleniu a vnímaniu sveta

1.3 Multikultúrne kompetencie.

Multikultúrna výchova sprostredkovane rozvíja kultúrnu identitu a zodpovedné občianstvo. Zaoberá sa vnímaním vlastnej kultúry a iných kultúr na etnickom, kultúrnom a sociologickom základe. Vedie žiakov nielen iba k chápaniu kultúr cez hranice etník a sociálnych skupín, ale aj k uvedomovaniu si kultúrnych rozdielov v rámci vlastného etnika a v rámci vlastnej

sociálnej skupiny (rodová identita, sociálna identita, sexuálna identita, regionálna identita). Multikultúrne vzdelávanie a výchova spolupracuje s inými výchovnými postupmi, ktoré rozvíjajú všeobecné kultúrne kompetencie.

Multikultúrne kompetencie sú dôležitým predpokladom na úspešný spoločenský rozvoj ako technické či vedecké poznatky. Porozumieť ľuďom a spolupracovať s ľuďmi, ktorí majú inú farbu pleti, nenarodili sa na Slovensku, či vyznávajú iné náboženské alebo svetonázorové hodnoty je rovnako dôležité, ako vedieť používať počítač, či rozumieť, ako funguje ekonomika alebo prírodné zákonitosti.

Medzi všeobecné multikultúrne kompetencie patria kompetencie, teda schopnosti:

- porozumieť znakom vlastnej kultúry, schopnosť rozvíjať vlastnú kultúrnu tradíciu a využívať ju ako pre efektívnu komunikáciu, tak pre osobnostný rozvoj;
- sociálne kompetencie ako uvedomelé schopnosti aplikovať zručnosti, vedomosti i schopnosti v interakcii s inými ľuďmi;
- občianske kompetencie, teda schopnosti aktívne, samostatne a zodpovedne sa zúčastňovať na živote spoločnosti.

Cieľom pedagógov je podporovať u žiakov vedomie vlastnej kultúrnej identity, viesť žiakov k poznávaniu kultúrnych pamätihodností, rešpektovaniu a prijímaniu iných názorov, kultúr. Bez poznania samých seba nemôžeme prispieť k medzikultúrnemu porozumeniu, čo je cieľom multikultúrnej výchovy.

2. ŽIVÁ KNIŽNICA

Živá knižnica ako inovatívna metóda ponúka ľuďom príležitosť súkromne a osobne rozprávať sa s cudzím človekom, ktorý hovorí o svojom príbehu v štruktúrovanom, chránenom a absolútne voľnom priestore bez akýchkoľvek ďalších záväzkov. Medzi základné témy *Živej knižnice* patrí téma multikultúrnej výchovy a vzdelávania ako sú ľudské práva, rovnosť, demokracia, multikulturalizmus, stereotypy, predsudky, diskriminácia alebo práva dieťaťa.

Počas projektu *Živá knižnica* si čitateľ vypožičiava Živú knihu, ktorú si „prečíta“. V skutočnosti má možnosť prostredníctvom diskusie získať informácie, ktoré ho zaujímajú. V praxi to znamená, že pri organizačnej príprave *Živej knižnice* rátame s viacerými aktérmi. Najdôležitejšími aktérmi sú Knihy, Čitatelia, Knihovník a Podporný personál, ktorí aktivitu zabezpečuje po organizačnej stránke. Uskutočnenie *Živej knižnice* pomáha spájať ľudí, umožňuje im spolu komunikovať a zdieľať svoje názory. Ako sme už vyššie opísali, Živé knihy sú ľudia, ktorých životný príbeh je veľmi zaujímavý alebo patria k rôznym národnostným menšinám, či iným skupinám, ktoré čelia diskriminácii a predsudkom.

Obr.1 Zdroj: archív CVC

2.1 Živá knižnica - história

Myšlienka realizácie *Živej knižnice* vznikla v dánskej mimovládnej organizácii *Stop násiliu* ako súčasť aktivít, ktoré organizácia ponúkala na svoju prezentáciu počas Roskilde Festival 2000, ktorý patrí medzi najväčšie hudobné festivaly v Dánsku (*Živé knihy*, 2010 s. 3). Vzájomná interakcia medzi organizáciou festivalu a samotným vedením festivalu mala u návštevníkov veľký ohlas. Riaditeľka Centra mladých pri Rade Európy v Budapešti oslovila myšlienka edukácie k ľudským právam prostredníctvom organizovania *Živej knižnice*. Spoločne s organizátormi festivalu sa dohodli na ďalšom pokuse zorganizovania *Živej knižnice* na Festivale Sziget 2001 v Budapešti, hlavnom a najznámejšom festivale v Maďarsku. Postupne sa organizácia *Živej knižnice* stala súčasťou aktivít festivalu. Na základe zorganizovaných *Živých knižníc* na veľkých podujatiach typu festivalov ukázali, že podobné aktivity realizované počas rôznych podujatí, festivalov, či iných stretnutí pomáhajú prekonávať bariéry a môžu byť realizovateľné v rôznych skupinách spoločnosti. Takto sa projekt *Živej knižnice* stal súčasťou mnohých verejných podujatí a festivalov po celej

Európe. Na základe pozitívnych skúsenosti sa *Živá knižnica* stali súčasťou programu Rady Európy „*Mládežnícka podpora ľudských práv a sociálnej súdržnosti*“ v roku 2003. Základná filozofia programu znela, že ľudské práva nemôžu byť definované iba na oficiálnych dokumentoch, ale musia byť zároveň chránené a dodržiavané každým jednotlivcom. Veľké verejné podujatia a aktivity ako napr. Európska kampaň „Každý iný, všetci rovní“ alebo „Európske týždne mládeže“ dali priestor na vytvorenie medzinárodných partnerstiev a sietí, a tak zviditeľnili prácu Rady Európy aj medzi širšou verejnosťou. V roku 2009 uskutočnili prvé *Živé knižnice* aj na školách, pretože sa domnievali, že môže poskytnúť žiakom príležitosť multikultúrnej výchovy priamym stretnutím sa s rôznymi ľuďmi v bezpečnom a známom prostredí. Na Slovensku sa metódou *Živých knižníc* zaoberá IUVENTA Slovenský inštitút mládeže, ktorá má za sebou niekoľko úspešných realizácií projektu *Živých kníh* v rámci projektu *Každý iný, všetci rovní* na festivale *Pohoda*, či v rámci *KAMBEKu*, hodnotiacej aktivity úspešných projektov grantového programu *Mládež v akcii*.

2.2 Metóda *Živej knižnice*

Živá knižnica funguje presne tak, ako klasická knižnica, no knihami v *Živej knižnici* sú ľudské bytosti, a spoločne so samostatnými čitateľmi vstupujú do kontaktu cez osobný dialóg. Reprezentujú skupiny, národy, národnostné menšiny, či iné etniká, ktoré sa najčastejšie konfrontujú s určitými predsudkami, stereotypmi, nepochopením alebo narušením ľudských práv. Často títo ľudia (*Živé knihy*) sú obeťami diskriminácie, či sociálneho vylúčenia. Knihy svojim príbehom musia zaujať a upútať čitateľov tak, že si ich chcú vypožičať. *Živá knižnica* je ako bežná knižnica, ktorá má svoj priestor, v ktorom je zoznam kníh a miesto pre *Živé knihy*, ktoré sú pripravené na vypožičanie. Obsah *Živej knihy*, teda stručný opis životného príbehu je znázornený na papieri, oživený fotografiami. Knihy v knižnici, ktoré má Čitateľ možnosť si vypožičať majú spracované „záložky“ s krátkym obsahom, aby sme zabezpečili základnú informáciu o *Knihách*. Máme zabezpečený aj priestor pre tie *Knihy*, ktoré momentálne nie sú v obehu.

Obr.2 Zdroj: archív CVČ

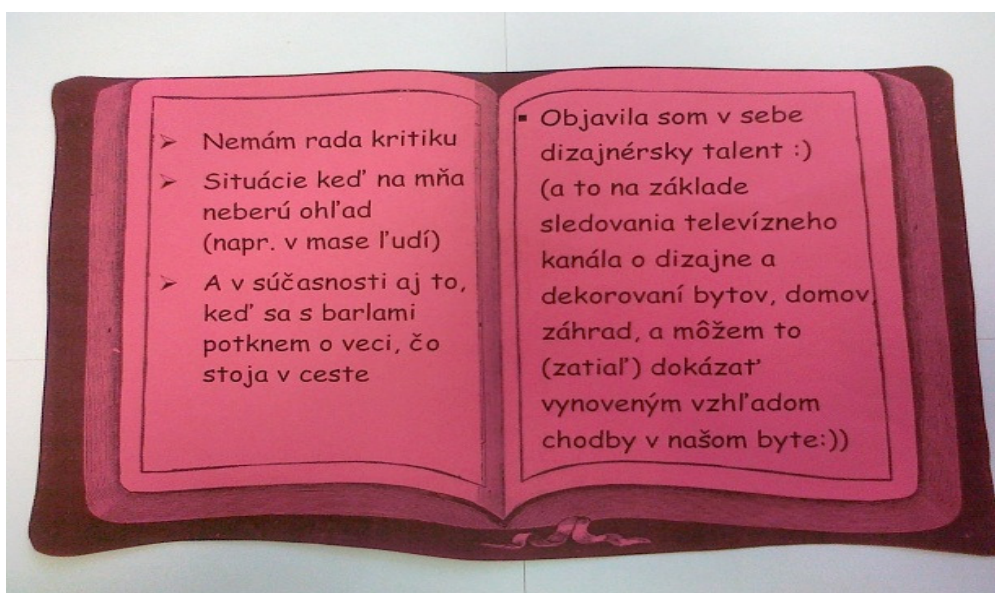
Obr.3 Zdroj: archív CVČ

Hoci každá *Živá knižnica* môže mať aj individuálne ciele, vo všeobecnosti by mali vždy podporovať všeobecné ciele multikultúrnej výchovy, ktoré sme si zvolili na začiatku prípravy *Živej knižnice*. Zvyčajne tu patrí zvýšenie porozumenia kultúrnej rozmanitosti a odstraňovanie predsudkov, rovnako ako aj rešpektovanie kultúrnych rozdielov, ľudských práv a ľudskej dôstojnosti.

Organizátor - organizačný tím sú osoby (pedagógovia, žiaci, dobrovoľníci), ktorí majú záujem pripraviť projekt *Živej knižnice*. Organizátorom *Živej knižnice* môže byť Žiacky školský parlament, určitá trieda na škole, ktorá sa rozhodne vyskúšať si niečo zaujímavé, alebo sa vytvorí samostatná pracovná skupina okolo učiteľa, vychovávateľa, ktorý bude organizovať projekt *Živej knižnice*. Taktiež organizátorom *Živej knižnice* môžu byť centrá voľného času, či domovy mládeže v rámci výchovnej činnosti.

Živé knihy sú osoby so zaujímavým životným príbehom súvisiacim s témou multikultúrnej výchovy, ako napríklad téma ľudských práv, tolerancie, rešpektovania, vzájomného pochopenia, rešpektovania národov, národnosti a národnostných menšín, či predchádzaniu stereotypov, diskriminácie, xenofóbie. Sú to osoby národnostných menšín, rôznej náboženskej či sexuálnej orientácie, ideológie, postihnutia alebo vzhľadu. Knihami môžu byť aj ľudia, ktorí sa vo svojej profesii či dobrovoľnej činnosti stretávajú s predsudkami, nedodržiavaním ľudských práv, podceňovaním, či dokonca rôznymi formami diskriminácie. Veľmi dôležité je aby svojím príbehom Čitateľa zaujali. Pred tým, než prebehne samotná akcia, musíme Knihy pripraviť na stret s Čitateľmi. Knihy pozveme na spoločné sedenie, kde im priblížime metodiku *Živých knižníc*. Dohodneme sa na spôsobe komunikácie, spolupráce a snažíme sa ich motivovať k tomu, aby vedeli svoj príbeh zaujímavovo predstaviť.

- Je dôležité aby vopred vedeli, o ktorej životnej etape sa chcú s čitateľom podeliť. Cieľom ich rozhovorov je upozorniť čitateľa na problém alebo tému *Živej knižnice*.
- Sú otvorení čitateľom a odpovedajú na otázky týkajúce sa témy. V prípade, že majú pocit, že niektoré otázky nespádajú do stanovenej témy a sú im nepríjemné, Knihy majú právo povedať DOSTĚ.
- Hovoria o sebe, ale dokážu odpovedať aj na otázky Čitateľov. Dokážu tiež vychovávať, najmä tých, čo majú pocit, že ich predstavy a riešenia problémov sú skutočne správne a žiadne iné riešenie neexistuje.

Obr.4 Zdroj: archív CVČ

Knihovník je osoba, ktorá sprostredkováva prvý kontakt čitateľa so *Živou knižnicou* a *Živou knihou*. Veľmi záleží na jeho prístupe, ako čitateľa dokáže motivovať a zaujať pre danú problematiku *Živej knižnice*.

- oboznamuje čitateľa s pravidlami knižnice a zároveň sleduje ich dodržiavanie
- využíva voľné chvíle na získanie spätnej väzby od Kníh, ale aj od Čitateľov
- má právo vstúpiť do rozhovoru, keď sa uberá neželaným smerom
- upozorňuje Čitateľa na možnosť vyplnenia záverečného hodnotiaceho dotazníka, a taktiež na možnosť zanechania odkazu pre konkrétnu Živú knihu.

Pomocný personál sú osoby, ktoré sú nápomocné Živým knihám v prípade, že Živými knihami sú ľudia s rôznym hendikepom, pomáhajú im ako asistenti.

- pôsobí ako facilitátor a pomocník Knihovníka
- pôsobí ako mediátor v priestore samotnej *Živej knižnice* a pomáha Čitateľom orientovať sa

Čitateľ je konkrétna osoba, ktorá má záujem dozvedieť sa viac o téme, ktorú predstavuje *Živá knižnica*. Pri plánovaní zvolíme, kto bude čitateľom. Môžu to byť:

- konkrétni žiaci danej školy (môžu to byť určité, napr. iba ôsme ročníky) na základe vzájomnej dohody organizátorov
- prípadne pedagógovia (učitelia, vychovávatelia, pracovníci s mládežou), ktorí chcú sami zažiť inovatívnu metódu *Živej knižnice*, ktorú môže zorganizovať škola, či centrum voľného času
- žiaci alebo učitelia z viacerých škôl, na základe dohody pripravovanej aktivity, ktorú organizátor (napr. centrum voľného času) zabezpečil pre všetky školy v meste. Na základe dohody si vymedzíme pre akú vekovú kategóriu je *Živá knižnica* určená, a taktiež akou témou sa zaoberá, aby si túto metodiku mohli zainteresované školy vybrať.

Aby sme organizáciu *Živej knižnice* zvládli potrebujeme všetkých zúčastnených zaškoliť, to znamená oboznámiť ich s metodikou projektu, ako aj ich úlohami. Na začiatku, kedy organizujeme *Živú knižnicu* po prvý krát, oslovíme maximálne 1 triedu, skupinu do 20 ľudí. Uskutočnime to v čase, kedy vieme, že máme dostatočný priestor na prípravu a následne na realizáciu. Prípravou myslíme usporiadanie a výzdoba miestnosti, spísanie životných príbehov, oboznámenie žiakov o čom bude *Živá knižnica*. Po prvých úspešných projektoch môžeme realizovať projekt pre väčšie skupiny a s väčším počtom Živých kníh.

3 ORGANIZAČNÉ ZABEZPEČENIE ŽIVEJ KNIŽNICE

Nasledujúce stránky budú orientované na samotnú prípravu a organizačné zabezpečenie *Živej knižnice*. V prípade, že sa rozhodneme prostredníctvom inovatívnych metód priblížiť akúkoľvek časť multikultúrnej výchovy, je dôležité si v dostatočnom časovom predstihu zhodnotiť, aké mám na to sily, akých máme kolegov, spolupracovníkov a možnosti v rámci školy, školského zariadenia. Organizácia *Živej knižnice* je proces, ktorý trvá niekoľko mesiacov. Aby sme sa mohli dôslednejšie pripraviť, snažíme sa témy *Živej knižnice* zvoliť a vybrať po vzájomnej dohode s vedením školy, pedagógmi a so žiakmi už na začiatku školského roka. Týmto zabezpečíme kontinuitu témy s preberaným učivom v škole v rámci výchovného programu školy, či školského zariadenia. Snažíme sa, aby sme do prípravy zapojili čo najviac ľudí „organizátorov“, ktorí počas prípravy a realizácie *Živej knihy* získavajú zručnosti a schopnosti pre prax. Zároveň máme možnosť v dostatočnom časovom predstihu rozhodnúť o tom, akým spôsobom budeme realizovať *Živú knižnicu*, aké právomoci budú mať jednotliví organizátori a účastníci *Živej knižnice*.

3.1 Plánovanie *Živej knižnice*

V prípravnom období vytvorený organizačný tím pre organizáciu *Živej knižnice* (prípadne to môže byť aj vedenie školy alebo učiteľa humanitných predmetov) určia cieľ, čo chcú aby sa *Živou knižnicou* dosiahlo, akým témam sa chcú venovať. Zvyčajne vychádzame zo základných princípov multikultúrnej výchovy ako prierezovej témy, prípadne z cieľov v oblasti multikultúrnej výchovy danej školy či školského zariadenia. Oboznámime žiakov s metódou *Živej knižnice* a navrhujeme im spolupracovať pri vyhľadávaní témy na *Živú knižnicu*, prípadne iných návrhov, ktorým sa chcú žiaci danej školy venovať. Taktiež ich môžeme požiadať o pomoc pri vyhľadávaní vhodných aktérov – osôb, ktoré svojím príbehom naplňujú našu tému a sú ochotní spolupracovať na príprave a realizácii *Živej knihy*.

Ďalšou možnosťou je zozbierať iba návrhy od samotných žiakov, zvyčajne sa táto metóda viac využíva na stredných školách. Vychádzame pritom z toho, čo ich najviac zaujíma. Prípadne môžeme vychádzať z problémov, ktoré daná škola, či školské zariadenie má. Tento krok je dôležitý hlavne preto, aby sme mohli začať v dostatočnom časovom predstihu s náborom kníh. Príbehy *Živej knihy* odrážajú zvolenú tému, ktorej sa chceme venovať. Môže to byť napríklad rasová neznášanlivosť, strach z inej kultúry, diskriminácia alebo vzájomné spolunažívanie rôznych národnostných menšín. Aby sme žiakov zaujali, snažíme sa ich vtiahnuť do procesu prípravy *Živej knižnice* ako aktérov (organizátorov), ktorí majú šancu a možnosť vybrať tému a hľadať vhodné typy kníh k vybranej téme. Stanú sa spolupracovníkmi pri priamej organizácii *Živej knihy* a Čitateľmi, ktorí môžu ovplyvniť výber kníh.

Na samom začiatku je cieľ, čo chceme dosiahnuť a téma, prostredníctvom ktorej by sa náš cieľ mal naplniť, prípadne problém vyriešiť. Je veľmi dobré ak na začiatku máme zvolených niekoľko tém, z ktorých si môžeme vybrať. V prípade, že žiaci majú ťažkosti s výberom kníh, môžeme im pomôcť a uvedieme niekoľko príkladov – titulov, napríklad telesne postihnutý, Rómovia, žiadateľ o azyl, feminista, odporca vojenskej služby, osoby, ktoré mali problémy s alkoholom, homosexuáli, policajti, ľudia trpiaci nadváhou, ktorým sa ostatní vysmievajú. Môžu to byť osoby, ktoré na vlastnej koži zažili diskrimináciu, nedodržiavanie

ľudských práv, či majú iné prekážky, pre ktoré sa nemôžu zaradiť do bežného života (slepí, hluchí, telesne hendikepovaní a pod.). Na začiatku sa snažíme neuvádzať príklady, ktoré máme pripravené, podporujeme žiakov, aby najprv premýšľali, kto môže byť zaujímavou osobou v pripravovanej *Živej knižnici*.

Po zozbieraní námietok, kto môže byť Živou knihou, koho môžeme osloviť s jeho zaujímavým príbehom, vyselektujeme tie Knihy, ktoré odrážajú náš cieľ multikultúrnej výchovy. Organizačný tím spoločne prehodnotí námety na osoby - Živé knihy a odstráni námety nereálnych požiadaviek. Niekedy sa stáva, že medzi navrhnutými Živými knihami sú osoby, ktoré majú problémy s určitým spoločenským správaním, sú rasisti, drogovzo závislí, alebo ľudia s duševnými problémami. **Táto časť je veľmi dôležitá, pretože nám odráža požiadavky našich žiakov, ale aj požiadavky našich výchovne vzdelávacích cieľov v oblasti multikultúrnej výchovy.**

Plán prípravy Živej knižnice

Týždeň	Úlohy	Zodpovednosť
	A/ Cieľ, téma, spolupracovníci	
1. týždeň	<ul style="list-style-type: none"> • Uistíme sa, že máme jasný cieľ, ktorým sledujeme rozvoj multikultúrnej výchovy na škole či v školskom zariadení. • Máme vybratú tému. • Máme zvolených čitateľov, komu je to určené (ktoré kategórie žiakov oslovíme). • Určíme si priestory, kde sa <i>Živá knižnica</i> uskutoční. • Vytvoríme organizačný tím. • Rozdelíme úlohy medzi organizačný tím. • Hľadáme spolupracovníkov - osoby do <i>Živej knižnice</i>. • Pripravíme a oboznámime žiakov s témami spojenými s multikultúrnou výchovou a témami súvisiacimi s organizovaním <i>Živej knižnice</i>. 	Pedagóg v spolupráci s vedením školy, prípadne Žiackou školskou radou
	B/ Koncept Živej knižnice - oboznámenie žiakov	
2. týždeň	<ul style="list-style-type: none"> • Pokračujeme v hľadaní spolupracovníkov – osôb do <i>Živej knižnice</i> na základe odporúčaní žiakov, prípadne pedagógov. • Zoznámime žiakov s konceptom <i>Živej knižnice</i>. Príprava žiakov na <i>Živú knižnicu</i>. • Plánujeme praktické záležitosti. Určíme si koľko hodín bude trvať <i>Živá knižnica</i>. V prípade, že Živé knihy musia pricestovať, kto uhradí cestovné, ako bude zabezpečené stravovanie. • Koľko žiakov – Čitateľov môže byť pri jednej Knihe. 	Organizačný tím, ktorý je vytvorený na základe záujmu, alebo po vzájomnej dohode s vedením školy

	C/ Oslovenie osôb navrhnutých na Živé knihy	
3. týždeň	<ul style="list-style-type: none"> • Angažovanie žiakov a pedagógov školy či školského zariadenia do procesu výberu Živej knihy na základe námetov a odporúčaní, ktoré sme získali počas prípravy. • Oslovenie navrhnutých osôb – Živých kníh. Vysvetlenie princípu Živej knihy. 	Organizačný tím
	D/ Medializácia – informovanie	
4. týždeň	<ul style="list-style-type: none"> • Oznámenie do miestnych médií o príprave <i>Živej knižnice</i>, prípadne pozvanie TV, ak je to súčasťou vytýčeného cieľa. • Pokračovanie v príprave žiakov na <i>Živú knižnicu</i>, venovanie sa téme na vyučovacích hodinách. • Pokračovanie v oslovovaní Živých kníh. • Overenie priestorového vybavenia. • Vyhľadávanie spolupracovníkov, ktorí dokážu pomôcť pri materiálnom vybavení priestoru (stoly, stoličky, tabule,...) 	Organizačný tím
	E/ Rozdelenie úloh	
5. týždeň	<ul style="list-style-type: none"> • Kontrola úloh, overenie ako dopadol nábor Živých kníh, potvrdenie účasti vybratých osôb. • Rozdelenie úloh v rámci <i>Živej knižnice</i>, vyhľadávanie spolupracovníkov v rámci školy, školského zariadenia. • Určenie, kto bude Knihovníkom, kto bude Pomocným personálom, prípadne môžeme osloviť ďalších, ktorí budú zabezpečovať dokumentáciu zo <i>Živej knižnice</i>. 	Organizačný tím
	E/ Rozdelenie úloh	
6. týždeň	<ul style="list-style-type: none"> • Kontrola úloh, overenie ako dopadol nábor Živých kníh, potvrdenie účasti vybratých osôb. • Rozdelenie úloh v rámci <i>Živej knižnice</i>, vyhľadávanie spolupracovníkov v rámci školy, školského zariadenia. • Určenie, kto bude Knihovníkom, kto bude Pomocným personálom, prípadne môžeme osloviť ďalších, ktorí budú zabezpečovať dokumentáciu zo <i>Živej knižnice</i>. 	Organizačný tím
	F/ Praktická príprava Živých kníh	
7. týždeň	<ul style="list-style-type: none"> • Príprava žiakov, organizačné pokyny ako si budú môcť vypožičiavať Knihy. • Stretnutie s osobami, ktoré budú Živými knihami, praktický nácvik, príprava záložiek do knihy – osobné príbehy, cesta Živej knihy. • Oboznámenie sa s priestorom, kde bude <i>Živá knižnica</i> prebiehať, príprava časového harmonogramu. 	Organizačný tím

	G/ Realizácia <i>Živej knižnice</i>	
8. týždeň	<ul style="list-style-type: none"> • Uskutočnenie <i>Živej knižnice</i>, výzdoba priestoru. • Označenie miestnosti. • Zverejnenie časového harmonogramu. • Samotná akcia 	Organizačný tím
	H/ Hodnotenie <i>Živej knižnice</i>	
9. týždeň	<ul style="list-style-type: none"> • Hodnotenie <i>Živej knižnice</i> žiakmi – Čitateľmi, hodnotenie organizátormi, hodnotenie osobami, ktoré boli oslovené ako <i>Živé knihy</i>. • Zaslание dotazníkov, získanie spätnej väzby prostredníctvom osobných rozhovorov. • Osobné poďakovanie, prípadne zaslание ďakovných listov a verejné poďakovanie prostredníctvom médií, na web stránkach školy, školského zariadenia. 	Organizačný tím, spolupracujúci pedagógovia, vedenie školy, školského zariadenia

Organizovanie *Živej knižnice* je náročná úloha, ale jej výsledok a netradičnosť získava čoraz viacej obdivovateľov a realizátorov. Aby sme lepšie pochopili jednotlivé úlohy, ktoré boli naplánované v *pláne prípravy Živej knižnice*, bližšie si ich popíšeme a upozorníme na problémy či úlohy, nepredvídané udalosti, ktoré môžu počas prípravy a realizácie *Živej knižnice* nastať.

A/ Cieľ, téma a spolupracovníci. Tak ako sme na začiatku hovorili, príprava a realizácia *Živej knižnice* sa neuskutoční v priebehu niekoľkých minút. Vyžaduje si to čas a úsilie. Odporúča sa nájsť spolupracovníkov, včas si rozdeliť prácu ako aj náklady (materiálne, či finančné), ktoré môžu vzniknúť pri príprave a realizácii *Živej knižnice*. Je dobré ak oslovíte spolupracovníkov vďaka existujúcim partnerstvám školy, alebo prostredníctvom centier voľného času, občianskych združení, ďalších organizácií, ktoré sa venujú multikultúrnej výchove. Všetkých zúčastnených pedagógov a spolupracovníkov oboznámime so základnými princípmi, cieľmi a realizáciou týchto metód. Po oboznámení sa s metódou *Živej knižnice* si zopakujeme základné otázky :

- Prečo sme sa rozhodli organizovať *Živú knižnicu*?
- Aké výchovné ciele sledujeme zrealizovaním *Živej knižnice*?
- Je špecifický problém v škole, ktorý by sa mal riešiť?
- Aká je cieľová skupina pre *Živú knižnicu*?
- Kedy a kde sa *Živá knižnica* uskutoční?
- Aká je osnova pre jej plánovanie a organizovanie?
- Kto sa podieľa na procese organizovania?
- Rozdelenie práce - kto je zodpovedný za čo?
- Kto všetko je zainteresovaný do prípravy a realizácie *Živej knižnice*?
- Bude do akcie zapojená celá škola?
- Ktorí vyučujúci sa budú podieľať na príprave?
- Ako sa budú podieľať na príprave žiaci školy?

B/ *Koncept Živej knižnice.* Cieľovú skupinu, komu je *Živá knižnica* určená zadefinujeme na začiatku projektu. Presne vymedzíme komu sú *Živé knihy* určené, akú časť multikultúrnej výchovy sledujeme. Taktiež si určíme v akých veľkých skupinách budeme pracovať. To znamená, že žiaci sú vlastne *Čitatelia*, ktorým určíme v akých veľkých skupinách si môžu vypožičiavať *Živé knihy* na čítanie. Spravidla to sú skupiny 2 – 4 žiakov, snažíme sa aby všetci *Čitatelia* mali možnosť vypožičať si *Živú knihu*. Zároveň si môžeme prepočítať koľko *Živých kníh* budeme potrebovať na určitý počet žiakov. Napríklad vieme, že počas jednej vyučovacej hodiny, čo je 45 minút, navštívi našu *Živú knižnicu* 30 žiakov deviatych ročníkov. My plánujeme, aby všetci žiaci mali šancu vybrať si *Živú knihu* na čítanie. Dohodli sme sa, že pri jednej *Živej knihe* bude maximálne 5 žiakov – *Čitateľov*. To znamená, že pre 30 žiakov počas 45 minút musíme mať zabezpečených minimálne 6 *Živých kníh*, ktoré budú môcť hovoriť svoj životný príbeh. Samozrejme máme možnosť aj skrátiť čas výpožičky pre jednu *Knihu*, čo znamená že viacerí majú šancu si prečítať viac kníh. Pri príprave celého konceptu nezabúdame na to, aby sme v dostatočnom časovom predstihu oboznámili aj žiakov, ktorých sme si vybrali za cieľovú skupinu. Je to hlavne preto, aby mali dostatok priestoru na vyjadrenie názoru, pomoc pri organizovaní, hľadanií témy a taktiež možnosť upozorniť na zaujímavé príbehy ľudí.

Žiakov oboznámime s pravidlami *Živej knižnice*, vysvetlíme im princíp fungovania a možnosti, aké majú ako *Čitatelia*.

Je vhodnejšie obmedziť množstvo zúčastnených žiakov na nižší počet, aby sa im lepšie pracovalo s knihami a mali dostatok priestoru na otázky a osobnú diskusiu. Je na osobnom rozhodnutí a záujme pedagóga, ako dokáže tému multikultúrnej výchovy predniesť žiakom, aké metódy a formy pri tom využije. *Živá knižnica* ako metóda nepotrebuje samostatné vyučovacie hodiny, pretože multikultúrna výchova je súčasťou viacerých predmetov ako prierezová téma. Najpodstatnejšie na tom je, aby pedagóg oboznámil žiakov o projekte *Živej knižnice* a psychicky ich pripravil na stretnutie so *Živými knihami*. Tým, že žiaci pracujú v menších skupinkách, môžu byť blízko *Živej knihy*, a ak sú v dostatočnom časovom predstihu oboznámení o realizácii *Živej knižnice*, majú možnosť lepšie sa pripraviť na stretnutie so *Živými knihami*. Žiakov na stretnutie so *Živými knihami* môže pedagóg pripraviť aj prostredníctvom rôznych cvičení a metód na základe vlastného zváženia. Vychádzame z toho, že učiteľ najlepšie pozná svojich žiakov, vie lepšie aký prístup je vhodný. Dokonca môže ich motivovať ohodnotením (známkovaním) či pochvalou. Pozornosť žiakov môže pedagóg orientovať na tému multikultúrnej výchovy ako napríklad:

Čo je diskriminácia?

Aké menšiny žijú v ich blízkosti?

Čo sú to stereotypy a predsudky, odkiaľ pochádzajú?

Zadané témy môžu žiaci vypracovať samostatne, ako domácu úlohu a spoločne môžu diskutovať o spracovaných témach na vyučovaní. Úlohy, ktoré pedagóg zadá žiakom súvisia s organizovaním *Živej knižnice* a diskutujeme iba o témach, ktoré sme si na začiatku prípravy projektu *Živej knižnice* zvolili. Na rozbehnutie máme pripravené dve úlohy, ktoré môžu byť rozdane všetkým, ktorí plánujú zapojiť sa do projektu *Živej knižnice*.

V *úlohe č.1* spracujú žiaci, ktorí sa zúčastnia *Živej knižnice*, čo najviac odpovedí na otázku, ktoré osoby sa najčastejšie stretávajú s diskrimináciou? Následne položíme otázky: Prečo sa tieto osoby stretávajú s diskrimináciou? Je to vekom, pohlavím, jazykom, národnosťou, postihnutím, či sexuálnou orientáciou? Existujú menšiny, ktoré sa nestretávajú s diskrimináciou alebo predsudkami? Vyzveme žiakov, aby porozmýšľali o pojme „menšiny“

a „vytváranie určitých skupín“. Opýtame sa, či môže niekto patriť do viac ako jednej menšiny? Sú všetci jednotlivci v tej istej skupine podobní? Ako zdefinujú žiaci samých seba? Kde patria? Prečo sa ľudia vôbec kategorizujú alebo zoskupujú?

V úlohe č. 2 požiadame žiakov, aby porozmýšľali o tom akí sú rozdielni. Najprv budeme hovoriť o rozdieloch založených na pohlaví, veku, miesta bydliska, a koníčkoch. Potom upriamime pozornosť na rozdiely, ktoré sú viditeľné v triede. A čo v spoločnosti? Čo keď sa náhle premiestnim na druhú stranu sveta? Zistíte že pojem rozdielu je relatívny. Každý sa určitým spôsobom líši v závislosti od kontextu. Môžeme taktiež diskutovať o tom, v čom sme si podobní.

Diskusie môžu prebiehať v triedach na hodinách, alebo priamo pred začatím *Živej knižnice*, kde môžu pracovať na základe toho, ako sa sami rozdelili do skupín. Následne sa dohodnú, ktorá skupina si akú Živú knihu vyberie, Knihovník zavedie skupiny k Živým knihám. Začína sa proces čítania. Po vypršaní stanoveného limitu, na ktorom sa spoločne dohodli, sa Čitatelia premiestnia k ďalšej Knihe. Pedagóg môže zvoliť rotáciu Živých kníh, alebo sa dopredu dohodne s Čitateľmi, ako si budú požičiavať jednotlivé Knihy. V tejto časti už Čitatelia poznajú pravidlá *Živej knižnice* a riadia sa nimi. Aby žiaci lepšie pochopili princíp *Živej knižnice*, môžeme im predviesť názornú ukážku, ktorej sa zúčastnia 3 osoby. Jedna z nich je čitateľ, ďalšia Živá kniha a tretia osoba je Knihovník. Na názornej ukážke predvedieme ako môže rozhovor prebiehať, ako sa správa Čitateľ, Živá kniha a Knihovník. Riadia sa pravidlami, ktoré si na začiatku projektu zvolili. Najdôležitejšie sa dodržiava pravidlo *Živej knihy*. V prípade, že sú niektoré otázky nevhodné a môžu uraziť Živú knihu, Knihovník má právo zastaviť diskusiu. Živá kniha má taktiež právo povedať STOP v prípade, že otázky a diskusia zasahuje príliš do jej súkromia.

Obr.5 Zdroj: archív CVC

Cieľom týchto ukážok je identifikovať pravidlá *Živej knižnice*. Pomocník ich píše na tabuľu tak, ako ich navrhli žiaci na základe diskusie.

Pravidlá *Živej knižnice*:

- Vypožičanie je založené na vzájomnom rešpekte.
- Čitateľ by mal vrátiť Knihu v rovnakej psychickej a fyzickej kondícii v ktorej si ju požičal.
- Kniha alebo čitateľ môžu pozastaviť pôžičku ak sa cítia dotknutí, či urazení.

C/ Oslovenie osôb navrhnutých na Živé knihy. Predtým, než sa rozhodneme osloviť osoby, ktoré chceme aby boli Živými knihami, ujasníme si koľko máme času na prípravu, ako sme na tom materiálne a finančne, aby sme dokázali zabezpečiť základné fungovanie kníh počas *Živej knižnice*. Máme na občerstvenie, priestor na prácu, materiál na výzdobu a úpravu záložiek (opisu, spracovania obsahu o *Živej knihe*), koľko Živých kníh budeme potrebovať? Nábor osôb na Živé knihy je veľkou výzvou, ktorí sa podujmú organizovať projekt *Živej knižnice*. Je to časovo náročná činnosť. Do vyhľadávania a prípravy Živých kníh angažujeme žiakov školy, pedagógov, spolupracujúce organizácie, občianske združenia. Môžeme využiť osobné kontakty známych osobností, či organizácie a združenia, ktoré pracujú alebo zastupujú určité menšinové skupiny. Ak nemôžeme nájsť vhodné Knihy, môžeme sa obrátiť na IUVENTU Slovenský inštitút mládeže (www.iuventa.sk), ktorá sa zaoberá organizovaním *Živých knižníc* a vo svojej databáze má veľa zaujímavých Živých kníh.

Je povinnosťou organizátorov zaistiť vhodnosť kníh pre *Živú knižnicu*. Požadované vlastnosti Knihy:

- Vôľa a schopnosť zdieľať skúsenosti týkajúce sa ich vlastného knižného titulu.
- Skúsenosti so stretnutím so žiakmi, komunikácia s nimi.
- Osobným príbehom korešpondujú s témou, ktorú sme si na začiatku zvolili.

D/ Medializácia - informovanie. Ak *Živú knižnicu* organizujeme s cieľom zapojenia len určitých ročníkov, a nie celej školy, je vhodné informovať všetkých žiakov na škole, aj tých, ktorí sa nezúčastňujú *Živej knižnice*. Môžeme to urobiť prostredníctvom školského rozhlasu počas školského vysielania pred začatím vyučovania. V prípade, že projektu *Živej knižnice* sa zúčastní celá škola, stačí, ak informácia je podaná na nástenkách prostredníctvom plagátov alebo iných printových médií, ktoré informujú o pripravovanej udalosti. V prípade školského zariadenia ako je centrum voľného času môžeme zabezpečiť živú pozvánku za spolupráce spolupracujúcich škôl, kde predstavíme počas prestávok projekt priamo žiakom na škole. Počas živej pozvánky sa pripravíme na prípadné otázky a snažíme sa priamymi príkladmi zo života presvedčiť o zaujímavosti zvolenej metódy.

Organizátori v spolupráci s vedením školy, školského zariadenia môžu samostatne rozhodnúť o tom, či budú informovať rodičov o projekte *Živej knižnice*. Zvážia pritom aké ciele sledujú, akých otázok sa týka projekt *Živej knižnice* a či osoby *Živé knihy* súhlasia s medializáciou. Dohodneme sa na postupe pri zviditeľnení projektu médiám a určíme zástupcu, ktorý bude komunikovať s médiami. Zvolený zástupca pre médiá bude komunikovať s médiami a bude zodpovedný za poskytnuté informácie. Zabezpečí fotodokumentáciu a taktiež bude prostredníkom medzi reportérmi a osobami – Živými knihami, ktoré sú ochotné poskytnúť interview.

Miesto, kde sa *Živá knižnica* uskutoční viditeľne označíme nápisom *Živá knižnica*. Nezabudneme ho rezervovať včas. Overíme si priestorové možnosti pre *Živé knihy*. Zvyčajne to môže byť priestor telocvične, alebo väčšej klubovne, kde prerozdelením priestoru panelmi,

paravánmi dokážeme vytvoriť samostatné kútiky pre jednotlivé Knihy a zároveň Knihy chránime, aby neboli vyrušované ďalšími účastníkmi *Živej knižnice*. Taktiež môžeme zvoliť celý priestor školy, či školského zariadenia, ak plánujeme *Živé knižnice* realizovať počas celého vyučovania. Ak do aktivít plánujeme zapojiť všetkých žiakov danej školy, v tomto prípade využívame priestory jednotlivých tried a klubovne. Ďalšia miestnosť - nazveme ju Oddychová zóna pre *Živé knihy*, je miesto, kde si Knihy môžu dať prestávku, zdieľať informácie o prebiehajúcej *Živej knižnici*. Je určená samotným Knihám, ktoré tu majú nerušený samostatný priestor na oddych a súkromie. Do tejto zóny Čitateľa nemajú prístup.

Ďalšia miestnosť je určená Čitateľom, ktorí si môžu na základe záložiek, obsahu vybrať Živú knihu na čítanie, oboznámiť sa s jej príbehom a pripraviť sa na diskusiu, osobné stretnutie. V tejto miestnosti po ukončení projektu *Živej knižnice* môžeme uskutočniť hodnotenie Čitateľmi. Na hodnotenie môžeme vybrať aj priestor triedy, či klubovne, ktorú žiaci dôverne poznajú a cítia sa tam bezpečne nikým nerušení. *Živá knižnica* môže byť organizovaná vo viacerých miestnostiach, v školských triedach, či priestoroch školského zariadenia. Prípadne v telocvični, alebo inej veľkej spoločenskej miestnosti do ktorej sa zmestí viacero skupín, ktoré sa vzájomne nebudú rušiť.

Obr.6 Zdroj: archív CVČ

E/ Rozdelenie úloh. Čas prípravy na *Živú knižnicu* sa nám kráti, a tak si ešte raz prejdeme prerozdelenie úloh a zodpovednosti za prípravu žiakov, *Živé knihy* a organizačnú stránku projektu. Počas tejto fázy si určíme, kto bude mať úlohu Knihovníka, kto bude pomocným personálom a prípadne, kto sa bude podieľať na medializácii *Živej knižnice*.

F/ Praktická príprava Živých kníh patrí medzi najdôležitejšie časti projektu *Živej knižnice*, pretože na *Živých knihách* záleží úspešnosť či neúspešnosť projektu. Úlohou organizátora je včas, minimálne dva týždne dopredu zabezpečiť základné inštrukcie pre *Knihy*. Aj táto úloha vyžaduje aby sa jej venovali minimálne dvaja členovia organizačného tímu, ktorí majú presný plán organizovania *Živej knižnice*. Môžu to byť pedagógovia školy, prípadne tréneri, ktorí sa venujú multikultúrnej výchove, či členovia *Žiackych školských rád*, ktorí sa zúčastnili školenia *Živej knižnice*. Základné inštrukcie pre *Živú knihu* sú nasledovné:

- Vysvetlenie čo vlastne *Živá knižnica* je.
- Kto sú *Knihy* a akú majú úlohu v *Živej knižnici*.
- Kto sú Knihovníci a aká je ich úloha počas *Živej knižnice*.
- Kto sú spolupracovníci.
- Predstavenie pravidiel pre *Živú knižnicu*.
- Časový harmonogram *Živej knižnice*.
- Spracovanie obsahu, prehľad životného príbehu *Živej knižnice*.

Pri rozhovore s osobami, ktoré budú *Živými knihami* v našej knižnici, venujeme pozornosť prostrediu v ktorom sa budú nachádzať. Priblížime im priestor, systém práce, zoznámime s pedagógmi, ktorí pôsobia na škole, či v školskom zariadení. Taktiež im povieme, ako sa na projekt pripravovali žiaci, aké majú vedomosti o danej problematike a ako súvisí preberaná téma s cieľmi výchovy, ktoré sme si zadali na začiatku projektu. Môžeme sa opýtať na ich očakávania a skúsenosti s podobným prostredím. V prípade, že na škole, v školskom zariadení pôsobia ľudia, ktorí majú skúsenosť zo *Živou knižnicou* môžeme ich požiadať aby sa podeli so svojou skúsenosťou. Osoba vystupujúca ako *Kniha* sa snaží nadviazať kontakt so všetkými žiakmi, ktorí prídu na diskusiu, podporuje žiakov, ktorí sú mlkvejší. V prípade, že v dialógu dôjde k veľmi intímnym, či osobným otázkam, ktoré môžu šokovať niektorých *Čitateľov*, upozorníme *Knihu* na to, že *Živá kniha* neodpovedá na otázky pokiaľ si nie je istá, že odpoveďou neurazí niekoho, prípadne nebude vypočutá. Je veľmi dôležité aby táto osoba, ktorá je *Knihou* mala emocionálne zručnosti, spolupracovala s Knihovníkom prípadne pedagógom, ktorý prišiel so skupinou žiakov. Takto sa môžeme vyhnúť otázkam, ktoré by mohli raniť či už *Čitateľov*, Knihovníkov, alebo samotnú *Živú knihu*.

Úlohou Knihovníkov je dohliadať na *Knihy*, na vypožičanie a podávanie správ v priebehu *Živej knižnice*. Pred začatím projektu Knihovník spoločne so *Živými knihami* vytvorí zoznam všetkých potvrdených *Kníh* a predloží ho žiakom.

Živá kniha č. 1 *Študent Róm*

Živá kniha č. 2 *Migrant zo Somálska*

Živá kniha č. 3 *Vietnamec žijúci na Slovensku*

Živá kniha č. 4 *Dobrovoľníčka zo Španielska*

Živá kniha č. 5 *Občan Ukrajinskej národnosti žijúci v meste 30 rokov*

Živá kniha č. 6 *Učiteľ nemeckého jazyka na bilingválnom gymnáziu*

Každý žiak si môže v skupinke, ak je dostatočný časový priestor aj samostatne, napísať zoznam *Kníh*, ktoré si chce požičať. Prvá *Kniha* v zozname žiakov je tá, ktorú si chce požičať

najviac a zvyšné dve knihy sú náhradné v prípade, že ich prvá voľba nie je k dispozícii. Na zoznam napíšu žiaci svoje meno, prípadne triedu či školu, ktorú navštevujú.

Peťo, 9. B, Stará Ľubovňa, Základná škola, Stromová ulica

Živá kniha č. 1 Študent Róm

Živá kniha č. 2 Migrant zo Somálska

Živá kniha č. 3 Vietnamec žijúci na Slovensku

Na základe záujmu žiakov sa pripraví zoznam, kde sú žiaci rozdelení do skupín po troch až piatich čitateľov, s cieľom ponúknuť prvú možnosť Živej knihy č. 1 čo najväčšiemu počtu žiakov. Na vytváraní skupín sa môže podieľať aj pedagóg, ktorý žiakov pozná, sú to žiaci z jeho triedy, alebo predmetu, ktorý vyučuje.

Nasledujúci príklad je rozvrh pre vypožičanie kníh pre fiktívnu udalosť *Živej knižnice*, v ktorej sa nachádza päť kníh. Živú knižnicu navštívia 25 žiaci deviatych ročníkov. Rozvrh taktiež obsahuje informácie, ktoré knihy sa kde nachádzajú. Spracovaný rozvrh vytlačíme vo veľkej veľkosti a prilepte ho na stenu tak, aby si žiaci mohli zistiť informácie, kde sú zaradení a kedy sú u ktorej knihy.

Príklad rozdelenia Živých kníh na jedno doobedie pre 25 žiakov:

Čas	Živá kniha č. 1 Miestnosť 2	Živá kniha č. 2 Miestnosť 5	Živá kniha č. 3 Miestnosť 1	Živá kniha č. 4 Miestnosť 10	Živá kniha č. 5 Miestnosť 2	Živá kniha č. 6 Miestnosť 3
10:00 10:20	Ján, Peťo, Fero, Mirka Zuzka	Jozef, Ľuba, Martin, Dano, Marta	Paľo, Ema, Rišo, Katka, Zuzka	Marika, Ela, Peter, Fero, Jolana	Paulína, Alena, Ulrik, Emil, Helena	Edo, Ivo, Mišo, Karin, Eva
10:25 10:40	Edo, Ivo, Mišo, Karin, Eva	Ján, Peťo, Fero, Mirka Zuzka	Jozef, Ľuba, Martin, Dano, Marta	Paľo, Ema, Rišo, Katka, Zuzka	Marika, Ela, Peter, Fero, Jolana	Paulína, Alena, Ulrik, Emil, Helena
10:45 11:05	Paulína, Alena, Ulrik, Emil, Helena	Edo, Ivo, Mišo, Karin, Eva	Ján, Peťo, Fero, Mirka Zuzka	Jozef, Ľuba, Martin, Dano, Marta	Paľo, Ema, Rišo, Katka, Zuzka	Marika, Ela, Peter, Fero, Jolana
11:00 12:00	Obed Prestávka	Obed Prestávka	Obed Prestávka	Obed Prestávka	Obed Prestávka	Obed Prestávka
12:00 12:20	Marika, Ela, Peter, Fero, Jolana	Paulína, Alena, Ulrik, Emil, Helena	Edo, Ivo, Mišo, Karin, Eva	Ján, Peťo, Fero, Mirka Zuzka	Jozef, Ľuba, Martin, Dano, Marta	Paľo, Ema, Rišo, Katka, Zuzka
12:25 12:45	Paľo, Ema, Rišo, Katka, Zuzka	Marika, Ela, Peter, Fero, Jolana	Paulína, Alena, Ulrik, Emil, Helena	Edo, Ivo, Mišo, Karin, Eva	Ján, Peťo, Fero, Mirka Zuzka	Jozef, Ľuba, Martin, Dano, Marta

G/ Realizácia *Živej knižnice* je veľkou udalosťou pre všetkých zúčastnených, ako pre Živé knihy, tak aj pre čitateľov.

Pred začatím overíme pripravenosť čitateľov, Živých kníh, Knihovníkov a Pomocného personálu. Zopakujeme si pripravený scenár, nasleduje slávnostné otvorenie. Pre tých, ktorí čakajú na výpožičku pripravíme miestnosť, kde sa môžu občerstviť, alebo kde prebiehajú filmy s tematikou *Živej knižnice*, alebo pripravíme výstavu fotografií k danej téme, ktorú si čitatelia môžu prezrieť. Nezabúdame na Živé knihy, pre ktoré pripravíme priestor, kde im čitatelia môžu nechať odkazy, povzbudenia, alebo otázku, na ktorú by chceli

odpoveď, ale nemali počas Čítania čas, či dostatok priestoru. Záleží iba na kreativite organizátorov, čo dokážu pripraviť, ako zaujať našich Čitateľov v čase, keď nečítajú knihy.

Obr. 7 Zdroj: archív CVČ

Obr.8 Zdroj: archív CVČ

H/ Hodnotenie Živej knižnice môže byť zabezpečované prostredníctvom rôznych metód. Atmosféra po ukončení projektu býva viac uvoľnenejšia a organizátori, Živé knihy, Obsluhujúci personál aj Čitatelia bývajú viac otvorenejší. Hodnotenie môžeme uskutočniť prostredníctvom dotazníkov a následne rozhovormi. Na základe osobnej skúsenosti odporúčame hodnotenie zabezpečiť oddelene pre zúčastnených pedagógov, samostatne hodnotenie zúčastnenými žiakmi a samostatne hodnotenie Živými knihami. Zúčastnení pedagógovia môžu previesť hodnotenie po ukončení projektu na nasledujúci deň spoločne s účastníkmi Živej knižnice na vyučovaní. Žiaci potrebujú viac času na to, aby prežitú skúsenosť mohli „stráviť“ a sú viac otvorenejší podeliť sa o získané informácie, či skúsenosť, ktorú im priniesla Živá knižnica. Živá knižnica vie hlboko zapôsobiť na Čitateľov pre svoju výpovednú hodnotu, stretnutie zoči-voči s človekom, ktorého príbeh je veľmi zaujímavý.

Obr.9 Zdroj: archív CVČ

Obr.10 Zdroj: archív CVČ

Okrem hodnotenia v triede, môžeme využiť realizáciu Živej knižnice aj na motiváciu na hodiny výtvarnej výchovy, kde žiaci môžu výtvarne stvárniť zážitky zo Živej knižnice. Na hodinách jazykov môžu napísať článok, či esej o Živej knižnici. Po ukončení Živej knižnice na ZŠ žiaci písali výroky, ktoré ich napadli s projektovaním Živej knižnice. Výrok zúčastnených žiakov ZŠ : „Táto akcia sa mi veľmi páčila. Myslím si, že nie som jediný, ktorý si z toho zobral poučenie a začal si viac ceniť čo má. Bolo to poučné, ale aj zábavné. Forma, ktorú si zvolili ‚Živé knihy‘ bola veľmi dobrá. Keby sa táto akcia konala aj na budúci

rok, rád by som sa jej zúčastnil opäť, lebo už teraz viem, čo by som sa ešte chcel opýtať. Hodnotím to na jednotku!"

Pri hodnotení *Živej knižnice* samotnými Živými knihami môžeme použiť rôzne fotografie, pohľadnice, figúrky hračiek minimálne v takom množstve ako bol počet Živých kníh. Požiadame knihy, aby si vybrali fotografiu, pohľadnicu či figúrku (hračku), ktorá predstavuje ich pocity z dňa. Následne sa rozdelia do dvojíc a vysvetľujú prečo si zvolili dané obrázky, ako vyjadrujú ich pocity z uskutočneného projektu. Po tomto kroku sa dvojice delia so svojimi pocitmi s ďalšími Živými knihami. Otázkami ich nabádame, aby odpovedali ako vnímali: Vypožičiavanie kníh? Majú pocit, že sa zrodili nové námety na realizáciu *Živej knižnice*? Ako sa správajú žiaci? Ako vnímali ich príbehy, boli otvorení, či skôr sa báli?

Potom vedíme otvorenú diskusiu spoločne Živé knihy, Organizátori, Knihovníci a Pomocný personál, kde si odpovieme na otázky: Ktoré veci môžeme vylepšiť? Aké iné témy môžeme zaradiť do *Živej knižnice*? Po tejto diskusii nasleduje vyplnenie dotazníka, ktorý je pre nás spätnou väzbou ako vylepšiť projekt *Živej knižnice* v budúcnosti. Na záver poďakujeme všetkým zúčastneným.

Projekt *Živej knižnice* je veľmi inšpiratívny a zaujímavý, o realizácii *Živých knižníc* sa môžete dočítať na stránkach IUVENTY, Slovenského inštitútu mládeže www.iuventa.sk, kde je zverejnený *Manuál k ľudským právam KOMPAS* ako aj postup pri požiadaní o pomoc pri organizovaní *Živej knižnice*.

Na medzinárodnej stránke *Živej knižnice* www.human-library.org získate ďalšie informácie pre Čitateľov, Knihy a Organizátorov.

3.2 Témy Živej knižnice

STEREOTYPY A PREDISUDKY DISKRIMINÁCIA A ĽUDSKÉ PRÁVA

Téma, ktorú chceme riešiť pretože: často sa stretávame so žiakmi, ktorí podceňujú slabších spolužiakov, vysmieávajú sa im, nepomôžu im a nedokážu ich akceptovať.

Vhodné Živé knihy:

- Osoby, ktoré mali podobné problémy a dokázali sa s tým vyrovnáť. Najviac zapôsobia osoby na vozíčku, nevidiace osoby, úspešní Rómovia, ktorí sa dokázali so svojim hendikepom vyrovnáť a žijú plnohodnotný život.
- Organizácie, pracovníci, ktorí pracujú s hendikepovanými ľuďmi. Riešia problémy šikanovania, diskriminácie, ľudských práv.
- Úspešní politici, ktorí presadzujú ľudské práva a pomáhajú emigrantom.

DOBROVOĽNÍCTVO

Téma, ktorú chceme riešiť pretože: v našom meste žije veľa osamelých starších ľudí, ktorí potrebujú pomôcť, máme veľa možností pre rôznorodé aktivity, ale máme málo dobrovoľníkov.

Vhodné Živé knihy:

- Súčasní dobrovoľníci, s ktorými spolupracujeme, ktorí môžu hovoriť o tom, ako sa dostali k dobrovoľníctvu a čo im dobrovoľníctvo dáva.
- Organizácie, ktoré pracujú iba s dobrovoľníkmi, organizácie, ktoré prezentujú zaujímavé projekty a hľadajú pre svoje projekty dobrovoľníkov.

- Bývalí dobrovoľníci, ktorí vďaka dobrovoľníctvu našli zaujímavé zamestnanie, možnosti vycestovať do zahraničia, vzdelávať sa v zahraničí.
- Dobrovoľníci, ktorí dokázali na lokálnej úrovni udržať tradície podujatí, ktoré majú veľký význam pre miestnych obyvateľov.

PARTICIPÁCIA

Téma, ktorú chceme riešiť pretože: naši žiaci sú veľmi slabo motivovaní k angažovanosti na miestnej úrovni, pomoci škole, školskému zariadeniu.

Vhodné Živé knihy:

- Úspešní žiaci, osoby, ktoré dokázali pomôcť škole zaujímavým nápadom, zúčastnili sa medzinárodných aktivít.
- Zástupcovia žiackych školských rád, ktorí sa verejne angažujú.
- Pracovníci s mládežou, kde mladí ľudia sú veľmi aktívni a angažujú sa do aktivít na miestnej úrovni.

ORIENTÁCIA NA POVOLANIE

Téma, ktorú chceme riešiť: nám pomôže zlepšiť informovanosť žiakov o možnostiach vzdelávania, prípadne uplatnenia sa na pracovnom trhu po ukončení školy.

Vhodné Živé knihy:

- Študenti školy, ktorí hovoria o reálnej situácii a štúdiu na škole.
- Zástupca školy, ktorý prezentuje školu a jej možnosti.
- Výchovný poradca na škole, ktorý má prehľad o možnostiach štúdia.

ZÁVER

Projekt *Živej knižnice* je priestor na vytvorenie konštruktívneho dialógu s ľuďmi, ktorí sa v bežnej realite nemajú príležitosť stretnúť a porozprávať. Cieľom je poukázať na existenciu a neoprávnenosť mnohých predsudkov a stereotypov v spoločnosti voči určitej skupine alebo životnej situácii, ktorú zažívajú. Prostredníctvom osobného zážitku Čitateľa so Živou knihou môžeme prispieť k multikultúrnej výchove na školách a v školských zariadeniach inovatívnou formou, ktorá zaujme svojou formou nielen žiakov, ale aj samotných pedagógov.

Z osobnej skúsenosti môžeme potvrdiť, že realizácia *Živých knižníc* obohatila nielen Čitateľov, ale aj samotných realizátorov, Knihovníkov, ktorí počas prípravy a realizácie projektu *Živej knižnice* zlepšili svoje komunikačné schopnosti. Naučili sa plánovať, dokázali motivovať ďalších ľudí, aby sa stali Živými knihami.

Sme presvedčení, že každý pedagóg pozná veľa zaujímavých Živých kníh, ktoré by dokázali obohatiť multikultúrnu výchovu a vzdelávanie žiakov na školách a školských zariadeniach. Čím by zároveň obohatili a spestrili výchovnovzdelávací program školy, či školského zariadenia.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. BARKER, CH. 2006. *Slovník kulturních studií*. Praha : Portál, 2006. 206 s. ISBN 80-7367-099-2.
2. GALLOVÁ-KRIGLEROVÁ, E. 2006. *All different – all Equal, Každý iný – všetci rovní*. Prvé vydanie. Bratislava : IVENTA, 2006 s.37 ISBN:80-8072-058-4.
3. *Intercultural learning T-Kit*. 2000. Strassbourg : Council of Europe and European Commission, ISBN-978-80-86784-55-7.
4. HAJTMANKOVÁ, M. – MAZINIOVÁ, J. 2010. *Živé knihy. Nechajme knihy rozprávať*. Bratislava: IUVENTA – Štátny inštitút mládeže, 2010. ISBN:978-80-8072-069-8.
5. KOMINAREC, I. – KOMINARECOVÁ, E. 2005. *Multikulturalita a edukácia*. Prešov : FF PU, 2005. ISBN 80-8068-380-0.
6. KRATOCHVÍLOVÁ, E. 2001. Voľný čas a pedagogika voľného času. (Organizačné formy výchovy v čase mimo vyučovania). I.časť. In: *Vychovávateľ*, roč.. 46, december 2001, č. 4, II.časť, roč. 46, január 2002, č.5.
7. KRYSTOŇ, M. 2003. *Edukácia detí a mládeže vo voľnom čase*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela – Pedagogická fakulta, 2003. 90 s. ISBN 80-8055-804-3.
8. MISTRÍK, E. – HAAPANEN, S. – HEIKKINEN, H. – JAZUDEK, R. – ONDRUŠKOVÁ, N. 1999. *Kultúra a multikultúrna výchova*. Bratislava : IRIS, 1999. 347 s. ISBN 80-88778-81-6.
9. MISTRÍK, E. a kol. 2006. *Pojmy používané v multikultúrnej výchove*. Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, 2006. 164 s. ISBN 80-89008-21-6.
10. PETRASOVÁ, A. 2010. Model profesijných štandardov multikultúrnej výchovy. Bratislava: Naádcia otvorenej spoločnosti, 2010, s. 32.
11. PRŮCHA, J. 2006. *Multikultúrní výchova*. Praha : TRITON. 263 s. ISBN 80-7254-866-2.
12. ROZVOJOVÉ VZDELÁVANIE - Slovník [on line]. 2006. Dostupné na: <http://www.rozvojovevzdelavanie.sk/pojmy/>
13. SUCHOŽOVÁ, E. – ŠÁNDOROVÁ, V. 2007. *Multikultúrne komepetencie učiteľa*. Prešov : Metodicko-pedagogické centrum. 2007. 88 s. ISBN 978-80-8045-466.
14. TAYLOR, M. 1997. *Intercultural Learning in Youth Exchange – Long Term Learning Training Course*. Strasbourg : Council of Europe, 1997.
15. UNESCO. Všeobecná deklarácia o kultúrnej rozmanitosti [on line]. 2002. Dostupné na: http://www.unesco.org/education/imld_2002/universal_decla.shtml .
16. *Zákon o výchove a vzdelávaní č.245/2008 Z. z. v znení neskorších predpisov*. http://www.minedu.sk/data/USERDATA/Legislativa/Zakony/2008_245.pdf.
17. *Národný plán výchovy k ľudským právam 2005 -2013*
18. *Živá knižnica* [on line]. 2012. Dostupné na: <http://www.cvc.sk/akcie/>.
19. *Živá knižnica* [on line]. 2012. Dostupné na: <http://www.iuventa.sk/sk.novinky/>.

Obrázky:

Obrázok 1 Označenie priestorov *Živej knižnice*.

Obrázok 2 Výber *Živých kníh* – opis príbehu.

Obrázok 3 Príprava *Živej knižnice* spracovanie informácií.

Obrázok 4 Príklad príbehu *Živej knihy*.

Obrázok 5 Príprava žiakov – Čitateľov na *Živú knižnicu*.

Obrázok 6 Praktický nácvik prípravy *Živej knihy*.

Obrázok 7 Pomocný personál - knihovníčka.

Obrázok 8 Čitatelia (žiaci) sa zoznamujú s príbehmi *Živých knižníc*.

Obrázok 9 Hodnotenie *Živej knižnice* pedagógmi.

Obrázok 10 Inštrukciá Čitateľov pred začatím pôžičiek *Živých kníh*.

Príloha: Dotazník pre Čitateľov/ky - žiakov

Vážení Čitatelia,

Ďakujeme, že ste si našli čas na zodpovedanie otázok v dotazníku a ste ochotní sa podeliť so skúsenosťami po prečítaní knihy. Vaše pripomienky nám pomôžu zlepšiť organizáciu Živej knižnice. Všetky odpovede budú považované za dôverné a anonymne.

1. Napíšte, ktorá kniha/y Vás najviac zaujali?

2. Označte, ako sa Vám páčila Živá Knižnica? (1 - vôbec nie, 5 – veľmi sa mi páčila)

1 2 3 4 5

3. Podarilo sa vám požičať knihu, ktorú ste chcel/a? Ak nie, ktorej by ste dali prednosť?

dostal som Knihu, ktorú som chcel/a

nedostal som Knihu som chcel/a

4. Hovorili ste o Živej knižnici v triede, boli ste pripravení za Živú knižnicu ?

(1 - vôbec nie, 5 – veľa sme hovorili a boli sme pripravovaní)

1 2 3 4 5

5. Napíš, čo Ťa najviac zaujalo na Živej knižnici?

6. Odporučili by ste živú knižnicu ostatnými?

áno

nie

Ďakujem za Váš čas a pripomienky!

Vzory dotazníkov môžete nájsť v publikácií *Živé knihy - Nechajme knihy rozprávať* s.22. -23.